

HOMEOPATIJA U HUMANOJ I VETERINARSKOJ MEDICINI* *HOMEOPATHY IN HUMAN AND VETERINARY MEDICINE*

Cupara Snežana, Čupić V., Milovanović Olivera, Radovanović Ana, Kipić M.**

Klasična homeopatija je metod koji pripada komplementarnoj i alternativnoj medicini (KAM) i koristi se za lečenje ljudi i životinja. U humanoj medicini klasična homeopatija ima različit status u različitim zemljama članicama Evropske unije, u zavisnosti od zakonske regulative koja važi u svakoj od zemalja. Veterinarska homeopatija se trenutno razvija u 3 pravca: sprovode se naučna istraživanja, homeopatski se leče životinje i organizuje edukacija za homeopatsko lečenje životinja. Evropski savet za klasičnu homeopatiju (European Council of Classical Homeopathy, ECCH) je 2007. godine objavio izveštaj o homeopatskom lečenju životinja u Evropi. Izveštaj je obuhvatio različita pitanja u vezi sa homeopatskim lečenjem u veterinarskoj medicini u zemljama Evropske unije (EU) i članovima ECCH, pri čemu je navedena i situacija u Srbiji. Aktuelna veterinarska homeopatija u Srbiji je u ranom razvoju. U odnosu na trenutak objavljivanja izveštaja postoje blage pozitivne promene, ali još uvek nedostaje standardizovan način obrazovanja i licenciranja u veterinarskoj homeopatiji.

Ključne reči: homeopatija, humana medicina, veterinarska medicina, homeopatsko lečenje životinja

Uvod / Introduction

Homeopatska medicina / Homeopathic medicine

Homeopatska medicina, metoda komplementarne i alternativne medicine, bavi se lečenjem ljudi i životinja na drugačiji način od konvencionalne medicine. Za dijagnostiku u homeopatiji je potrebno sagledati celinu organizma i totalitet

* Rad primljen za štampu 01. 09. 2014. godine

** Snežana Cupara, Fakultet medicinskih nauka, Univerzitet u Kragujevcu, Kragujevac; dr sc. vet. met. Vitomir Čupić, Fakultet veterinarske medicine, Univerzitet u Beogradu; Olivera Milovanović, Ana Radovanović, Mihailo Kipić, Fakultet medicinskih nauka, Univerzitet u Kragujevcu, Kragujevac

nastalih simptoma na različitim nivoima (emotivnom, fizičkom, mentalnom), a lečenje podrazumeva upotrebu homeopatskih lekova. U humanoj medicini klasična homeopatija ima različit status u različitim zemljama članicama Evropske unije, u zavisnosti od zakonske regulative koja važi u svakoj od zemalja (Cupara, 2007; Kobal, 2010).

Holistički način lečenja kojim se služi homeopatska medicina, posmatra organizam kao celinu, a bolest je odraz nastale neravnoteže u organizmu. Ukoliko se homeopatski leče simptomi na jednom nivou, uravnotežuju se i tegobe na ostalim nivoima. Na pr. homeopatskim lečenjem fizičkih simptoma dolazi do harmonizacije i na mentalnom i emotivnom nivou, zbog čega su emotivni ili mentalni simptomi integralni deo anamneze tokom homeopatskog pregleda (Bajić-Bibić, 2006; Hahnemann, 2002).

Malo je poznato da izrazi homeopatski i alopatski imaju zajedničku istoriju. Termin alopatski nastao je u isto vreme kada i homeopatija (početkom 19. veka), a uveo ga je sam Haneman, osnivač homeopatije, u cilju definisanja razlika između ova dva pristupa. Smatrao je da će reči "drugačiji", „različit“ ukazivati na tretman „drugačijim“ lekom, tj. lekom koji ima suprotno dejstvo od simptoma bolesti. Stoga se u alopatiji primenjuje princip *Contraria contrariis curantur*, za razliku od homeopatije gde se primenjuje princip *Similia similibus curantur*, tj. homeopatskim lekovima se mogu izlečiti oni isti simptomi koje taj lek izaziva na zdravom pacijentu. Cilj upotrebe ovih termina bio je da se naglasi velika razlika u odnosu na pristup tadašnje konvencionalne medicine (nazivana je često „herojskom“ zbog korišćenja agresivnih metoda, npr. puštanje krvi, upotreba purgativa itd.). Pojava savremenih lekova i metoda lečenja ukazala je da princip „suprotnosti“ nije jedini mehanizam delovanja današnjih lekova i metoda konvencionalne medicine. Zbog toga se danas izrazi „alopatija“ i „alopatski lek“ odnose na konvencionalnu medicinu i konvencionalni lek, bez negativne konotacije koju su istorijski imali (Cupara i Milovanović, 2012).

Prema izveštajima Svetske zdravstvene organizacije, u poslednjih deset godina u mnogim zemljama nisu postojali zakoni koji se odnose na komplementarnu i alternativnu medicinu. Kod nas se ova oblast naziva tradicionalnom medicinom, i zakonom je prvi put definisana 2007. godine, kada je na osnovu čl. 236 Zakona o zdravstvenoj zaštiti („Službeni glasnik RS“ br. 107/05) stupio na snagu „Pravilnik o bližim uslovima, načinu i postupku obavljanja metoda i postupaka tradicionalne medicine“. Među 9 priznatih metoda tradicionalne medicine, koje se mogu praktikovati kod nas, svrstana je i homeopatija. Status homeopatije je različit u svetu, a razlike su vidljive i u zemljama Evropske unije. U nekim zemljama članicama Evropske unije nacionalna zdravstvena osiguranja pokrivaju troškove homeopatskog tretmana, dok u drugim to nije slučaj. U našoj zemlji pitanja u vezi sa homeopatijom su još uvek u razvoju. Problemi u našoj zemlji su istog karaktera kao i oni u svetu – nepostojanje standardizovanog obrazovanja iz oblasti homeopatije i licence za rad (Cupara i sar., 2013; Jakovljević i sar., 2013).

Homeopatija se danas koristi za lečenje raznih akutnih i hroničnih oboljenja, kao jedini ili pomoćni tretman tokom alopatske terapije. Prednosti homeopatskih lekova su bezbednost upotrebe u toku trudnoće i laktacije, kod novorođenčadi i odojčadi, nedostatak neželjenih efekata i metabolisanja u jetri. Homeopatski lekovi se koriste i u dentalnoj praksi, u veterinarskoj medicini i za zaštitu biljaka u agrohhomeopatiji.

Da bi se postigao cilj lečenja homeopatskom medicinom koja je prilagođena individualnim potrebama pacijenta, neophodan je pravilan odabir leka, tj. odabir onog koji najviše odgovara simptomima pacijenta. Iako postoji preko 2000 homeopatskih lekova, tokom izbora leka moguće je zaključiti da nijedan u potpunosti ne odgovara pacijentovim simptomima na fizičkom, mentalnom i emotivnom nivou. Tada se treba opredeliti za što sličniji lek, jer što je lek bliži pacijentovim simptomima, to je veća mogućnost da bude efikasniji u lečenju. Saznanja o simptomima koje lek izaziva na zdravim ljudima, a koja su osnov termina „simptomi leka“, „lek sličan pacijentu“ itd., dobijena su tokom procesa ispitivanja (dokazivanja) leka na zdravim dobrovoljcima (*proving*, eng.). Svi efekti koje je lek proizveo na zdravoj osobi se prate i beleže, a objedinjeni i sistematski izloženi efekti leka na različite organe nabrojani su u svakoj pojedinačnoj monografiji leka. Skup svih monografija lekova koji su u upotrebi je objedinjen u knjizi *Materia Medica*, pa je dobrim njenim poznavanjem moguće prepoznati lek koji je kod zdravih dobrovoljaca izazvao baš one simptome koje oboleli pacijent opisuje. Klasična homeopatija uzima u obzir totalitet, tj. ne samo simptome bolesti, već i ostale osobenosti svakog pacijenta koji nisu posledica patološkog stanja (želja za slanom hranom, zimogrožljivost, noćna salivacija itd.). U lečenju klasičnom homeopatijom koristi se samo jedan lek u jednom trenutku, a lek mora biti onaj koji je najbliži pacijentovim simptomima.

Homeopatski lekovi su pripremljeni razblaživanjem supstanci biljnog, mineralnog ili životinjskog porekla i ne sadrže materijalne doze početne supstance koja je razblaživana. Mogu biti jednodokomponentni ili višekomponentni. Jednodokomponentni lekovi se koriste u klasičnoj homeopatiji, metodi individualizovanog lečenja, koja se jedina od svog osnivanja do danas medicinski i naučno praktikuje. Osnovna osobenost homeopatskog leka je da se priprema razblaživanjem matične tinkture, što se vrši smešom alkohola i vode, najčešće u dva odnosa - 1:10 (D skala) i 1:100 (C skala). Uobičajen je stav da snaga (jačina) homeopatskog leka raste sa razblaženjem – (C lekovi su snažniji od D). Postoje i lekovi koji se pripremaju u LM skali, tj. u odnosu 1:50 000, ali se ređe upotrebljavaju. Svaki jednodokomponentni lek ima naziv koji potiče od njegovog izvora i oznaku jačine i skale u kojoj je napravljen. Višekomponentni lekovi su smeše više homeopatskih komponenti, najčešće su dostupni kao preparati bez recepta i često imaju primarnu ulogu u samomedikaciji. Pošto se mogu primenjivati bez konsultovanja lekara homeopate i individualizovanog tretmana, a sadrže kombinacije homeopatski pripremljenih supstanci, pacijent koji koristi takav lek ne

zna koja komponenta ostvaruje efekat u njegovom slučaju (Čapel i Endrjuz, 2002; Vithoukaskas, 2008; Banerjee, 2005).

Homeopatska veterinarska medicina / *Homeopathic veterinary medicine*

Informacije o lečenju klasičnom homeopatijom u humanoj medicini su u većoj meri dostupne medicinskoj javnosti u našoj zemlji u odnosu na informacije o upotrebi homeopatije u lečenju životinja. Homeopatija u veterinarskoj medicini se danas u svetu razvija u sva tri pravca neophodna za napredovanje – u toku su naučna istraživanja u veterinarskoj homeopatiji, životinje se leče homeopatskim pristupom i lekovima i obrazuje se kadar za homeopatsko lečenje životinja.

Evropski savet za klasičnu homeopatiju obuhvata 16 zemalja, a među njima je i Srbija. ECCH je 2007. godine objavio treće izdanje Izveštaja o homeopatskom tretmanu životinja u Evropi, kojim su predstavljeni zvanični stavovi veterinarskih homeopata. Cilj ovog rada je da približi domaćoj medicinskoj i veterinarskoj javnosti aktuelnosti u sva tri pravca u kojima se homeopatija u veterinarskoj medicini danas razvija –u naučnim istraživanjima, mogućnosti za homeopatsko lečenje životinja i edukaciji veterinarskih homeopata.

Aktuelna istraživanja u veterinarskoj homeopatiji / *Current research in veterinary homeopathy*

Značajan doprinos kliničkim istraživanjima u oblasti veterinarske homeopatije je učinjen 2010. godine, kada je napravljen sistematizovan prikaz naučnih istraživanja. Ponuđen je oblik baze podataka o objavljenim radovima o veterinarskoj homeopatiji (Veterinary Clinical Research-Database in Homeopathy) (Clausen i Albrecht, 2010). Radovima se može pristupiti na adresi <http://www.carstens-stiftung.de/clinresvet/index.php>, a baza sadrži informacije 200 randomiziranih i nerandomiziranih kliničkih studija, prikaza slučajeva i serije slučajeva. Pristup podacima je besplatan, a obrađene su 22 kliničke oblasti.

Pojava većeg broja naučnih radova o veterinarskoj homeopatiji bila je uslovljena i proizvodnjom organske hrane. Kako se veterinarski homeopatski lekovi često upotrebljavaju u lancu proizvodnje organske hrane, pojavili su se izveštaji da u SAD-u nema proizvoda koji bi odobrila državna agencija FDA za lečenje mastitisa na farmama krava koje proizvode organske mlečne proizvode. Podaci o sveobuhvatnom pregledu i mestu homeopatskih veterinarskih proizvoda u vezi sa ovim problemom objavljeni su 2008. godine (Ruegg, 2009). Osim dobro sistematizovanih podataka autor ovog pregleda je naveo i sledeće zapažanje: kritičari primene homeopatskih lekova kod životinja smatraju da, uprkos sporadičnim pozitivnim rezultatima (dijareja kod teladi, goveđi mastitis i atopični dermatitis kod pasa), veterinarskoj homeopatiji nedostaju dobro dizajnirana naučna istraživanja. Međutim, sam autor zaključuje da su za upotrebu homeopatskih veterinarskih

lekova odlučujuća bila dobra lična iskustva proizvođača organske hrane (Rijnberk i Ramey, 2007; Hektoen, 2004; Hektoen i sar., 2004; Hektoen, 2005).

Istraživanje efekata koje homeopatski lekovi ostvaruju na životinjama se često obavlja u cilju preliminarne procene njihove efikasnosti u humanoj medicini i predstavlja dobar izvor informacija. Tako je zabeležen pozitivan ishod studije o suzbijanju hroničnih efekata trovanja arsenom izvedene na miševima, upotrebom homeopatskog leka *Arsenicum Album C200*. Efekti homeopatskih lekova na imuni sistem su, takođe, posmatrani na životinjskim modelima (Banerjee i sar., 2007). Jedan opsežan rad, objavljen u nekoliko poglavlja, diskutuje o upotrebi homeopatije u veterinarskoj medicini, kao i o sprovođenju randomiziranih kliničkih studija radi procene efikasnosti (Bellavite i sar., 2006). Radovi objavljeni iz oblasti veterinarske homeopatije dolaze uglavnom iz Nemačke, Velike Britanije, Norveške i Švedske, a jedna doktorska disertacija na temu homeopatskog lečenja krava je odbranjena u Norveškoj 2004. godine (European Parliament and Council, 2004 Directive 2004/28/EC).

Izveštaj Evropskog saveta za klasičnu homeopatiju (ECCH) o homeopatskom tretmanu životinja u Evropi / *European Council for Classical Homeopathy (ECCH) report on homeopathic animal treatment in Europe*

Izveštaj o homeopatskom tretmanu životinja u Evropi podnela je posebno imenovana komisija homeopata aktivnih u veterinarskoj medicini, u zemljama članicama ECCH. Izveštaj daje pregled upotrebe veterinarske homeopatije u zemljama EU i članicama ECCH. Nastao je kao rezultat porasta upotrebe homeopatskih veterinarskih lekova kako kod domaćih ljubimaca tako i farmskih životinja. Homeopatski veterinarski lekovi su dobro prihvaćeni, jer nisu toksični i smanjuju upotrebu antibiotika i drugih lekova, koji ostavljaju rezidue u životinjskim proizvodima i životinjskom otpadu. Usled toga, 1999. godine Evropska unija je donela zakon kojim se homeopatski i biljni preparati preporučuju kao prvi obavezan izbor za lečenje životinja koje se gaje na organski način (Natural Animal Health).

Izveštaj se odnosi na 16 zemalja članica ECCH: Jermeniju, Belgiju, Bosnu i Hercegovinu, Bugarsku, Češku Rpubliku, Finsku, Nemačku, Grčku, Irsku, Izrael, Norvešku, Srbiju, Španiju, Švedsku, Švajcarsku i Veliku Britaniju. U većini ovih zemalja, homeopatski tretmani životinja nisu u širokoj upotrebi. Samo je u Nemačkoj, Švajcarskoj, Finskoj, Norveškoj i Švedskoj zastupljenost homeopatije u lečenju životinja veća, pa su organizovani i obrazovni kursevi iz veterinarske homeopatije.

Prema informacijama iz izveštaja, homeopatskom tretmanu se podvrgavaju pre svega kućni ljubimci (najviše mačke i psi), a potom farmske životinje (goveda i konji), te ređe prasad i ptice (kanarinci i papagaji). Obavljaju se sve vrste lečenja – akutno (povrede i rane) i hronično (lečenje poremećaja ponašanja i/ili fizičkih problema). Dosadašnja iskustva ukazuju na to da su najčešći zdravstveni problemi koji se mogu zbrinuti homeopatski sledeći: infekcije oka, ekcemi, alergije, kašalj,

gastrointestinalni, urinarni, lokomotorni, hormonalni i neurološki poremećaji. Takođe, leči se mastitis kod krava i ovaca, dijareja kod teladi, respiratorne infekcije kod prasadi i očne infekcije ptica, kao i problemi koji se mogu javiti nakon vakcinacije.

Na farmama se homeopatski veterinarski lekovi koriste u manjoj meri, a najčešće to čine uzgajivači organski gajenih životinja u Nemačkoj, Švedskoj, Španiji i Grčkoj gde je zabeležena sistematska upotreba homeopatskog lečenja. Kao glavne razloge za upotrebu homeopatskih lekova uzgajivači organski gajenih životinja navode smanjenu upotrebu antibiotika, efikasnost, pristupačnost, nisku cenu preparata, kao i lečenje u slučajevima gde konvencionalna terapija nema odgovarajuću efikasnost.

Homeopatija je uvršćena u doping listu. Životinje koje učestvuju u takmičenju mogu biti lečene homeopatski, ali postoje ograničenja u nekim zemljama (Finska, Nemačka i Švedska). U Finskoj i Švedskoj je upotreba homeopatskih preparata neposredno pred takmičenje zabranjena - u Finskoj kod konja 96 h pre, i pasa 14 dana pre takmičenja. U Švedskoj je na snazi dodatno ograničenje da se homeopatski lekovi razblaženja većeg od 1:10 000 ne smeju davati životinjama 96 h pre takmičenja.

Homeopatsko lečenje životinja je zakonom regulisano u različitim zemljama na različite načine, a stroga ograničenja prisutna su samo u nekoliko zemalja. Na primer, u Irskoj i Velikoj Britaniji životinje mogu homeopatski da leče samo doktori veterinarske medicine. Životinje koje se koriste za ishranu ljudi, u Nemačkoj smeju da leče isključivo homeopatski doktori veterinarske medicine i to uz propisivanje samo onih homeopatskih preparata koji su jasno indikovani za životinje, dok u Švedskoj doktori veterinarske medicine ne smeju propisivati homeopatske lekove. Izveštaj ECCH navodi da u zemljama kao što su Jermenija i Srbija, samo homeopati propisuju homeopatske lekove životinjama. Aktuelne informacije sa terena ukazuju da su doktori veterinarske medicine, nažalost, sporadično i malo obavešteni i/ili pak manje zainteresovani za ovaj pristup, zbog čega lečenje životinja preuzimaju na sebe lekari humane medicine koji su dobili adekvatno homeopatsko obrazovanje.

Trenutno u svetu ne postoji standardizovano obrazovanje za sticanje kompetentnosti u lečenju životinja homeopatskim tretmanom. Edukacija je različita i varira od kratkih, višednevnih kurseva za vlasnike kućnih ljubimaca do višegodišnjih obrazovnih sistema za profesionalno lečenje životinja, na koje se mogu upisati doktori veterinarske medicine i homeopate. Takvo obrazovanje se stiče u Nemačkoj, Finskoj, Norveškoj, Švedskoj, Švajcarskoj i Velikoj Britaniji, a u začetku je i u Izraelu. Kursevi u Nemačkoj obuhvataju 1300 sati teoretskih predavanja (raspodeljenih na 2 ili 4 godine) i godinu dana kliničkog rada. U Finskoj je organizovan četvorogodišnji kurs, na kom su 2 godine posvećene osnovnom homeopatskom obrazovanju, a druge 2 godine su fokusirane na praktične tretmane životinja. Nacionalno udruženje homeopata koje leči životinje u Švajcarskoj priznaje 3 kursa sa 1200 sati predavanja iz homeopatije i opšte veterinarske medicine. U

Norveškoj je organizovan petogodišnji kurs za homeopate i doktore veterinarske medicine, a u Velikoj Britaniji četvorogodišnji kurs samo za doktore veterinarske medicine. Pored toga, doktori veterinarske medicine iz bilo koje od zemalja mogu pohađati jednogodišnji kurs (80 do 120h) koji organizuje Internacionalno udruženje za veterinarsku homeopatiju (Association for Veterinary Homeopathy - IAVH).

Samo u tri zemlje u Evropi postoje stručne organizacije homeopata koji leče životinje (Nemačka, Švedska i Švajcarska). Snabdevenost tržišta homeopatskim preparatima u različitim zemljama takođe varira. U Nemačkoj i Finskoj homeopatski preparati namenjeni životinjama moraju biti jasno označeni, a mogu se prodavati i u apotekama ili radnjama zdrave hrane, isto kao i u Norveškoj i Španiji. U Švedskoj se humani homeopatski preparati mogu koristiti podjednako i za životinje. U nekim zemljama nema specifične zakonske regulative za homeopatske preparate namenjene životinjama.

Veterinarska homeopatija u Srbiji / *Veterinary homeopathy in Serbia*

Prema izveštajima Svetske zdravstvene organizacije oko 80% populacije koristi alternativne i tradicionalne metode lečenja koje se danas svrstavaju u komplementarnu i alternativnu medicinu. Postoji trend primene ovih metoda i u veterinarskoj medicini, na šta ukazuje sve veći broj internet sajtova posvećenih upotrebi KAM u lečenju životinja (National Animal Health; Institute for Traditional Medicine), a posebno su brojni sajtovi posvećeni homeopatiji u veterinarskoj medicini (The Academy of Veterinary Homeopathy; Veterinary Homeopathy; Complementary, Alternative and Holistic Veterinary Medicine; Holistic Veterinary Medicine; Alternative Veterinary Medicine Centre - Homeopathy).

Veterinarska homeopatija je u ranom razvoju u našoj zemlji, iako se situacija blago promenila od kad je ECCH objavio svoj izveštaj. Veterinarski lek je kod nas definisan u skladu sa legislativom EU, tj. članom 1 Direktive 2004/28/EC, da je to „svaka supstanca ili kombinacija supstanci namenjena lečenju ili prevenciji bolesti kod životinja, ili svaka supstanca ili kombinacija supstanci, koja se može upotrebljavati kod ili davati životinjama u cilju uspostavljanja ili modifikovanja fizioloških funkcija, jer ispoljava farmakološko, imunološko ili metaboličko dejstvo, ili u cilju medicinske dijagnostike“, Tako je i homeopatski veterinarski lek definisan kao „svaki veterinarski lek pripremljen od supstanci poznatih kao homeopatske osnovne supstance, a u skladu sa homeopatskim postupkom proizvodnje prema Evropskoj farmakopeji ili, ako je nema, prema farmakopejama koje se koriste u državama članicama. Homeopatski veterinarski lek može da sadrži više aktivnih principa“ (Zakon o lekovima i medicinskim sredstvima, 2010).

Obrazovanje iz oblasti veterinarske homeopatije u Srbiji nije standardizovano. Osnovni pojmovi homeopatije su uvršteni u program akademskih studija Fakulteta veterinarske medicine, ali još uvek nedostaju dobro strukturirani i veterinarski utemeljeni kursevi. Poznavanje klasične homeopatije je bilo moguće steći u Srpskom lekarskom društvu u Beogradu, pri čemu je tokom godina Sekcija za

homeopatiju organizovala poslediplomsko obrazovanje iz klasične homeopatije u trajanju od jedne godine za lekare, farmaceute, stomatologe i veterinare (Sekcija za homeopatiju Srpskog lekarskog društva). Nakon ovog kursa veterinari mogu pohađati specijalizovane kurseve iz oblasti veterinarske homeopatije. Različita homeopatska udruženja su organizovala kurseve za lečenje životinja u manjoj ili većoj meri. Udruženje za klasičnu homeopatiju „Haneman“ u Novom Sadu, kao i udruženje „Similimum“ iz Beograda organizuju edukaciju iz veterinarske homeopatije (Hahnemann udruženje za klasičnu homeopatiju, 2012; Similimum Homeopatski centar, 2012). Nastava u Novom Sadu obuhvata 5 vikend seminara, a uslov za pohađanje kursa je odslušana prva godina studija u bilo kojoj školi homeopatije u zemlji ili inostranstvu. Objavljena je i prva knjiga o homeopatskom lečenju životinja na srpskom jeziku 2013. godine, autora Sečedi Ferenc, doktora veterinarske medicine –*Homeopatski priručnik za veterinare*, koji polaznici ovih kurseva mogu da koriste za bolje snalaženje u veterinarskoj homeopatskoj praksi.

U Beogradu i Novom Sadu se životinje sporadično leče homeopatski, a kako navodi izveštaj Evropskog saveta za klasičnu homeopatiju, vrlo mali broj homeopata u Srbiji propisuje lekove životinjama. Ipak, postoje promene, jer su u nekim privatnim veterinarskim ambulancama u upotrebi humani homeopatski lekovi prilagođeni lečenju životinja (Veterinarska homeopatija, 2014). Otežavajući uslov za razvoj veterinarske homeopatije u našoj zemlji predstavlja i nedostatak legislative, neophodne za dobijanje licence za rad u veterinarskoj homeopatiji, kao i nedostatak jednokomponentnih homeopatskih lekova na tržištu.

Zaključak / Conclusion

Iako se veterinarska homeopatija u svetu brzo razvija u domenu istraživanja, lečenja životinja i obrazovanja, u Srbiji tek predstoje važni koraci neophodni da bi ova metoda stabilno doprinosila zdravlju životinja na ovim prostorima. Homeopatsko obrazovanje veterinara u širem stepenu, formiranje legislative i šira dostupnost homeopatskih lekova (veterinarskih homeopatskih lekova ili jednokomponentnih homeopatskih lekova za humanu upotrebu koji bi se mogli prilagoditi za upotrebu kod životinja) su neophodni da bi se situacija značajnije promenila. Iako u odnosu na podatke navedene u izveštaju ECCH, postoji blagi napredak u Srbiji, nadamo se da će u bliskoj budućnosti rastuće znanje o homeopatiji kako među medicinskim kadrom tako i među vlasnicima kućnih ljubimaca, uticati na brže i strukturne promene u ovom domenu.

Literatura / References

1. Anonimus. Natural Animal Health. Available from: <http://www.natural-animal-health.co.uk>
2. Anonimus. Institute for Traditional Medicine. Available from: <http://www.itmonline.org>
3. Anonimus. The Academy of Veterinary Homeopathy. Available from: <http://www.theavh.org>
4. Anonimus. Veterinary Homeopathy. Available from: <http://www.vethomopath.com>
5. Anonimus. Complementary, Alternative and Holistic Veterinary medicine. Available from: <http://www.acadvethom.org>

6. Anonimus. Holistic Veterinary Medicine. Available from: www.holisticvetmed.co.uk
7. Anonimus. Alternative Veterinary Medicine Centre- Homeopathy. Available from: www.veterinary-homeopathy.co.uk
8. Anonimus. Zakon o lekovima i medicinskim sredstvima „Službeni glasnik RS“ br. 30/2010 od 07.05.2010 [cited 2012 Feb 15]. Available from: http://www.alims.gov.rs/download/o_agenciji/Zakon_o_lekovima_30-2010.pdf
9. Anonimus. Sekcija za homeopatiju Srpskog lekarskog društva. [cited 2012 Feb 15]. Available from: <http://www.homeopatija-sld.org>
10. Anonimus. Hahnemann Udruženje za klasičnu homeopatiju [cited 2012 Feb 15]. Available from: <http://www.udruzenjehomeopata.com>
11. Anonimus. Simillimum Homeopatski centar [cited 2012 Feb 15]. Available from: <http://www.simillimum.edu.rs/index.php?id=23>
12. Anonimus. Veterinarska homeopatija [cited 2014 Sep 20]. Available at: <http://www.veterinarska-homeopatija.com>
13. Bajić-Bibić Lj. Homeopatija za svakoga- Osnovi homeopatije, terapijski priručnik. Beograd, 2006.
14. Banerjee DD. Textbook of Homeopathic Pharmacy. New Delhi: B. Jain Publishers Ltd.; 2005.
15. Banerjee P, Biswas SJ, Belon P, Khuda-Bukhsh AR. A potentized homeopathic drug, Arsenicum Album 200, can ameliorate genotoxicity induced by repeated injections of arsenic trioxide in mice. *J Vet Med A Physiol Pathol Clin Med* 2007; 54(7): 370-6.
16. Bellavite P, Ortolani R, Conforti A. Immunology and homeopathy. 3. Experimental studies on animal models. *Evid Based Complement Alternat Med* 2006; 3(2): 171-86
17. Clausen J, Albrecht H. Database on veterinary clinical research in homeopathy. *Homeopathy* 2010; 99(3):189-91.
18. Cupara S. Homeopatija danas – edukacija i status. *Acta Medica Medianae* 2007; 46:30-5.
19. Cupara S, Milovanović O. Posologija homeopatskog leka. *Medicinski časopis* 2012; 46(2): 89-94.
20. Cupara S, Djordjevic V and Jakovljevic M. Current legal status and research on complementary and alternative medicine in Serbia. *J Altern Med Res* 2013; 5(3): 195-8.
21. Čapel P., Endrjuz D. Homeopatija. 1. izdanje. Beograd, 2002.
22. European Parliament and Council. (2004) Directive 2004/28/EC of the European Parliament and of the Council on 31 March 2004 amending Directive 2001/82/EC of the Community code relating to veterinary medicinal products.
23. Hahnemann S. Organon of Medicine. 6th ed. Translated by W. Boericke. New Delhi: BJ Publishers Pvt. Ltd, 2002.
24. Hektoen L. Investigations of the motivation underlying Norwegian dairy farmers' use of homeopathy. *Vet Rec* 2004; 155: 701–707.
25. Hektoen L, Larsen S, Odegaard SA, Løken T. Comparison of homeopathy, placebo and antibiotic treatment of clinical mastitis in dairy cows – methodological issues and results from a randomized-clinical trial. *J Vet Med A Physiol Pathol Clin Med* 2004; 51(9-10): 439-46.
26. Hektoen L. Review of the current involvement of homeopathy in veterinary practice and research. *Vet Rec* 2005; 157(8): 224-9.
27. Jakovljevic M, Djordjevic V, Markovic V, Milovanovic O, Rancic N, and Cupara S. Cross-sectional survey on CAM awareness among health care professionals and students using CHBQ questionnaire in a Balkan country. *Chin J Integr Med* 2013; 19(9): 650-5.
28. Kobal S. Homeopatski proizvodi i homeopatsko lečenje u veterinarskoj medicini u Republici Sloveniji. *Vet. glasnik* 2010; 64 (1-2): 143 – 9.
29. Rijnberk A, Ramey DW. The end of veterinary homeopathy. *Aust Vet J* 2007; 85(12):513-6.
30. Ruegg PL. Management of mastitis on organic and conventional dairy farms. *J Anim Sci* 2009; 87:43-55.

31. Vithoulkas G. Homeopathy – Medicine for the new Millennium. Alonissos: International Academy of Classical Homeopathy; 2008.

ENGLISH

HOMEOPATHY IN HUMAN AND VETERINARY MEDICINE

Cupara Snežana, Čupić V., Milovanović Olivera, Radovanović Ana, Kipić M

Classical homeopathy is a method belonging to complementary and alternative medicine and is used in treatment of both people and animals. In human medicine, classical homeopathy has a different status within the European Union, depending on legislation that applies in the member countries. Veterinary homeopathy has currently been developed in three directions: scientific researches are being conducted, animals are being treated by homeopathy and education for homeopathic treatment of animals is being organised as well. European Council for Classical Homeopathy (ECCH) in 2007 published a report on homeopathic treatment of animals in Europe. The report encompassed a variety of issues related to homeopathic treatment in veterinary medicine in the countries of the European Union (EU) as well as ECCH members, wherein the situation in Serbia is also mentioned. The current veterinary homeopathy in Serbia is in the early development. Compared to the moment of publication of the report, there is a slight positive change, but there still lacks a standardized education and licencing system in this field.

Key words: homeopathy, human medicine, veterinary medicine, homeopathic treatment of animals

РУССКИЙ

ГОМЕОПАТИЯ В МЕДИЦИНЕ И ВЕТЕРИНАРИИ

Цупара Снежана, Чупич В., Милованович Оливера, Радованович Ана, Кипич М.

Классическая гомеопатия является методом комплементарной и альтернативной медицины (КАМ) и применяется в лечении человека и животных. В медицине человека гомеопатия имеет различный статус в разных странах-членах Европейского союза в зависимости от законодательства, действующего в каждой из стран. Ветеринарная гомеопатия в настоящее время развивается в 3 направлениях: проводятся научные исследования, гомеопатическое лечение животных, организуется обучение гомеопатическому лечению животных. Европейский совет по классической гомеопатии (European Council of Classical Homeopathy, ECCH) в 2007 году опубликовал отчет о гомеопатическом лечении животных в Европе. В отчете были освещены различные вопросы, касающиеся гомеопатического лечения в ветеринарной медицине стран Европейского союза (ЕС) и стран-членов ECCH, при этом была рассмотрена ситуация в Сербии. Актуальная ветеринарная гомеопатия в Сербии находится в начальной стадии развития. С момента опубликования отчета отмечаются небольшие положительные изменения, однако все еще недостаточно стандартизированных методов образования и лицензирования в области ветеринарной гомеопатии.

Ключевые слова: гомеопатия, медицина, ветеринарная медицина, гомеопатическое лечение животных